

SLOVENEČ.

Oznaniila.

Za navadno dvestopno versto se plačuje: 5 kr., ktera se enkrat, 8 kr., ktera se dvakrat, 10 kr., ktera se trikrat natiskuje; večje pismenke plačujejo po prostoru.

Za vsak list mora biti kolek (štampelj) za 30 kr.

Rokopisi se ne vračajo.

„Živi, živi duh slovenski, bodi živ na veke!“

Nar. pesem.

V sredo in saboto
izhaja in velja:

Za celo leto	6 for. 20 kr.
„ pol leta	3 „ 30 „
„ četert leta	1 „ 70 „
„ mesec	— „ 60 „

Po pošti:

Za celo leto	7 for. 50 kr.
„ pol leta	3 „ 80 „
„ četert leta	2 „ — „
„ mesec	— „ 70 „

St. 84.

V Celovcu v sredo 1. novembra 1865.

Tečaj I.

Program slovenskih federalistov.

V.

Ta program je postavljen na podlago slovenske narodnosti. Naj se nam Slovincem dovoli biti Slovincem, to je prvo, kar tirjamo. Sicer pa nobenemu sosednemu narodu nobene sile ali krivice ne delamo, — kar je naše dozdej, naj ostane naše tudi še naprej, — to je naše geslo; drugi naj pa delajo po svojih pokrajinah, kar jim je ljubo in drago, mi jim ne bomo nikoli rekali: Po Nemškem ne smejo šole biti nemške, po Nemškem ni treba, da bi se po uradnih obravnavah in pisalo po nemški, — po cerkvah, kjer sta med Nemci le dva Slovence, mora se pridigovati po slovenski. Tako prenapeti nismo bili nikoli in tudi nikoli ne bomo; mi hočemo z vsemi narodi v miru in ljubezni živeti, njih narodnih svetinj in pravic se nikoli ne dotikati, tirjamo pa tudi, da se nam povračuje ravno tako tudi od drugih, da se tudi poslušajo in spoštujejo tirjatve naše zastran narodnih zadev. Tirjamo pa v pragramu zastran narodnosti sploh to le: „Da se izkazuje slovenskemu jeziku v šoli, uradu in cerkvi popolna pravica.“

Prášamo vas, ki se bahate s svojo liberalnostjo, prášamo vas pred celim svetom: Povejte nam, ali je to kaj prenapetega? Mi s tim le tirjamo to, kar vživa vsak narod po vsakej deželi, kjer kraljuje ustavna svoboda in pravica. Povejte nam le eno samo ustavno deželo, kjer ni temu taka, — nanzanite nam le en sam narod, kateri bi svojega maternega jezika ne imel v šoli, v uradu in v cerkvi. Pa porečete, saj vam tega nihče ne krati, naj se vam le izpolni ta pravična tirjatev. Ali, ptički! poznamo vas; dokler ostane naša tirjatev le na papirju, dozdeva se vam pravična! Kakor hitro pa pravimo in tirjamo, naj beseda s papirja stopi v djanje in življenje, potem je ogenj v strehi in hrup, kakor bi svet šel

na kupe. Pa le poglejmo bolj natanko, kar tirjamo!

„Da se po ljudskih šolah slovenskih krajev, poglavnih in farnih brez izjeme, slovensčina vpelje že precej zdaj za učni jezik.“ Tako imajo po šolah vsi narodi po vesoljnem svetu. Naka! pri nas Slovincih ne sme taka biti; pri Slovincih naj občina sama odloči, v katerem jeziku si hoče svojo šolo imeti. Tako govorijo znani liberalci, ki v drugih zadevah malo kaj marajo za svobodno občino, temveč jo mislijo vkovati v najhujše železje stare birokracije. Pa veste tudi, zakaj da so ravno zavoljo učnega jezika v šoli tako liberalni in pripuščajajo občini to imenitno pravico, naj si jezik izvoli sama? Dobro jim je znano, da je gospod srenjski župan, da so srenjski svetovavci, da je ta ali uni srenjski odbornik, fužinar, tergovec itd., ves navzet tujega duha in da ti izneverjeni sinovi nočejo nič vedeti od svojega maternega jezika in da se bodo v šoli potegnili za nemški jezik. Mi smo za svobodno občino, pa ta občinska svoboda in avtonomija ne sme se prenapenjati ad absurdum, na smešno, temveč ona mora imeti svoje meje. Narodna omika je občina tirjatev in podlaga vsake svobode in vsakega napredka; — narodna omika je pa le mogoča, ako se narod v šoli podučuje v maternem jeziku; — te tirjatve in te podlage spodbijati nima nihče pravice, tim menj pa tak človek, ki se tako širokoustno baha, da je Bog ve kako vnet za svobodo in napredek.

Pa dajmo še to veljati, naj srenja ali občina odločuje zastran učnega jezika v šoli; občina po naših mislih pa ni župan, njegova svetovavca in njegovi odborniki, občina pri tej najimenitnejši reči je cela občina; ako se občinski zbor za tuj jezik potegne, naj se mu godi po njegovi volji, ali vendar smo si svesti, da tega ne bode storila nobena občina, imamo že tudi dokazov, da je pri jezičnem prášanju občina

vse drugih misli, kakor pa občinski odbor.

Če pa tirjamo ljudske šole na narodni podlagi, vendar pri tem ne zabimo, da živimo v Avstriji, ktera šteje 7—8 milijonov Nemcev, da smo sosedje izobrazene in obertne Nemčije, in da hrani nemška literatura marsikaj lepega in koristnega za narod naš; zatorej smo prepričani, da nam je nemškega jezika potreba in da se ga bomo tudi z naprej še učili: ali na pravem kraju, ob pravem času in po pravem potu! —

Ravno to tirja naš program tudi zastran srednjih šol, — tudi te naj se uravnajo na narodni podlagi in „slovenski jezik naj bode kot deželni jezik obligaten predmet za vse učence imenovanih šol.“ — To se pa vendar pravi Nemcem in Talijanom silo delati, da se bodo slovenski morali učiti. Pa prášamo, ali se ne pravi silo delati učencem, da se jim sploh kaj zaukazuje? Zakaj so prisiljeni učiti se latinsko, gerško, hebrejsko, kemijo, matematiko itd.? Naj se jim na voljo in na izbero pusti. — Pa latinsko in gerško so „kultursprachen“, kar se od slovenskega jezika ne more reči! Vsak jezik učenca izomikuje, bistri mu glavico in ga podpira pri nauku drugih jezikov. Da mu pa slovenski jezik tudi požahtnuje serce in vnema ga za keršansko življenje, verjel bode lahko vsak, kdor pozna prečedno in keršanskega duha polno literaturo slovensko. — Dalje ali ne gre državni vladi oblast in pravica, naj si osnuje šole tako, da iz njih dobiva na vse strani pripravnih uradnikov, vojakov, advokatov, zdravnikov, duhovnikov itd? Kaj pa bode pomagano vladi s takimi šolami, v katerih se učijo učenci le enega samega živega avstrijskega jezika? Ali bode mar vladi mogoče, narodno ravnopravnost tudi v resnici izpeljati? — In slednjič, ali ne tirja ljubezen, spoštovanje in sosedstvo, da vsak izobrazen človek se uči tudi tistega jezika, kterege govori narod, ki blizo njega v tistej deželi prebiva? Slovinci so se sto

Besednik.

Hajdimo v Rezijo!

Spisal L. F.

(Konec.)

Farna cerkev je tudi tako čedna in okusna, da dalječ slovi. V glavnem oltarju je podoba Device Marije z biseri in drugimi dragocenostmi bogato obdarovana. Sploh se podoba ne vidi, ampak zakrita je s preprogo, na kateri je všito Marijino ime. O večih godovih in pri božji službi se pa odgerne, da se podoba vidi. Cerkovnik bil je tudi nam tako prijazen in postrežljiv, da nam jo je odgernil. Ves oltar je iz sivega marmeljna in ima prav zalj podobi (statue) sv. Roka in Boštjana iz belega kamna rezani. Stranskih oltarjev je pet; preva dva imata slike; zadnja dva statue; posebno okusen je oltar sv. Alojzija iz sivega marmeljna rezan, kterege je dal hvaležen Rezijan po obljubi napraviti. Orgle so nove in velike, cerkev zares lepa in snažna. V kotiču smo zagledali staro podobo, na kateri je naslikana vredna in nevredna spoved, vredno in ne-

vredno obhajilo. Od spovednice, kjer se grešnik skesano spoveduje, bežijo hudi duhovi, angelji pa prihitijo; naproti pa za trdovratnim grešnikom angelji žalujejo, peklenški duhovi se pa vsi veseli zbirajo, da bi zgrabili dušo, ktera jim je zapadla. Enako pobožnega obhajanca angelji spremljajo k mizi božji; za nevrednim obhajancem pa koračijo peklenščeki v pošastnih podobah v pekel.

Blizo farne crkve je farovž, v katerem stanuje župnik; kaplani imajo drugod svoja stanovališča. Pokopališče je kacih 180 stopinj od cerkve na peščenastem hribu in je bilo pred 4 leti nanovo napravljeno in z visokim zidom ograjeno. Grobov tu ne vidiš, ker jih ne narejajo kot pri nas; ampak kedar je merlič pokopan, poravnajo spet zemljo.

Ko smo vse ogledali, kar je v farni vasi imenitnega, opominjal nas je že želodec, naj da tudi njega ne zabimo. Od dalječ se nam že sveti tabla z napisom: Osterija dela valle con letti e prestina. Konja smo že pred bili tam oskrbeli sedaj smo pa šli še sami sebe.

Oštir je práv kosmopolit. Ko ga vprašamo, ali zna slovensko, odgovori nam: Mi Rezijani znamo vse „špraha“. Kramljali smo tedaj z njim eden laški, drugi slovenski,

tretji nemški, v vseh teh jezikih vedel je dobro se odrezati.

Vprašam ga, kako se je naučil teh jezikov? Odgovori mi: „Rezijan se vseh jezikov lahko nauči, ker je rezijanski jezik zmes vseh drugih. Rezijan pa tudi veliko sveta obhodi. Zemljišča je pri nas le malo, ljudi pa veliko, tedaj moramo po svetu kruha si iskat.“ Potem mi pripoveduje, kam zahajajo Rezijani in s čim barantajo. Vsaka vas ima svoj kraj, kamor njeni prebivavci najrajši hodijo. Tako hodijo St. Jurčani še celo na Bavarsko, Osojanci na Tirolsko, Njivljanci na Štajersko, Stolbičani na Koroško z limonami, s posodo in vsaktero robo. Nekteri pa hodijo le s košem na ramah od hiše do hiše, in ti so nam najbolj znani. Ko smo v Rezijo prišli, mislili smo, da bodo nas berači le obsuli; pa vse drugači smo našli. Ne enega ni bilo blizo, ki bi bil nas prosil za božji dar; še celo cerkovnik, ki je nam cerkev odperl in kazal, branil se je ponujenega darila. Ljudi smo videli prav čedno oblečene in nektere prav zale postave. Komur je sreča pri barantanju mila, napravi si doma čedno hišico, kamor hodi čez zimo stanovat. Kedar pomarančice dozoriijo, zadene si spet jerbašček na rame in gre za kru-

in sto let učili nemškega jezika; kaj bi se zdaj tudi izobraženi Nemci ne učili jezika slovenskega; zavoljo tega še ne bodo Slovenci postali.

Dalje program zastran narodnosti tirja:

„Da za Slovence nihče ne postane niti učitelj, niti uradnik, niti duhovnik, kdor ne dokaže, da zna popolnoma slovenski jezik govoriti in pisati“. Kdor se temu ustavlja, s tem se nečemo pričakati, on naj ne govori o narodni ravnopravnosti, temveč naj le očitno pove, da mu dolga, dolga kita maha po plečih! Več jih je pa takih, ki se nad tem spotikajo, naj „se uradnikom itd. postavi rok ali termin, do kterega se ga naučiti morajo“. To je nekterim tern v peti! Pa prašamo, kako pride v slovenske kraje uradnik, ki ne zna slovenski? Saj je že starodavna postava tirjala, da uradnik zna jezik tistega kraja, v kterem služi. Nočemo verjeti, da bi bil kateri uradnik visoko vlado goljufal in se vrnil v službo, za katero ni sposoben. Zatorej nobenemu ne bo tolika težava naučiti se v kratkem času prav dobro jezika slovenskega, kterega že tako na polovico zna, ali bi ga vsaj znati imel. Teh misli je gotovo tudi bil grof Belcredi, ko je v svojem okrožnem pismu naznanil, „urad in vsak posamezen uradnik mora z ljudstvom v njegovem jeziku obravnavati“.

Se to tudi tirja program, „naj se slovenski narodnosti popolna pravica godi v cerkvi“. Le resnico povemo in prav hvaležni spoznamo, da je cerkev nam Slovincem najbolj pravična: božja beseda se nam v šoli in cerkvi večidel v maternem jeziku ozhačuje. „Slovenec“ je pa imenoval že nektare kraje in ve jih še več povedati, po kterih se tudi v cerkvi ne dela prav po pravici. Pa svesti smo si, da dobomo svoje popolne pravice najpred v cerkvi.

Slednjic tirjamo še zavoljo narodnosti „narodne kurije“ in „narodni skupinski zbori“; — to pa je naše sosede Nemce ali prav za prav njih časnikarje čisto iz vojnic spravilo. Pa ravno Nemci so krivi, da smo te narodne naprave si oskerbeli. Znano je vsemu svetu, kaj in kako so Nemci s slovenskimi poslanci in zadevami počenjali po vseh deželnih zborih, vzlasti pa po tistih, kjer so Slovinci v manjšini. Ali po tako žalostnih skušnjah moremo zanaprej kaj zaupanja imeti? Ali se nam ni treba tudi zanaprej bati?

Berite le časnike, kaj uganjajo, in prepričali se boste, da se za narodne naše pravice bojimo po vsej pravici. Zatorej smo storili postavno in pametno, da smo priporočili narodne kurije in narodni skupinski zbor, kjer se bojo obravnavale samo na-

rodne zadeve. Ali je to res tako abotno, nevarno in puntarsko, da se v deželnem zboru izvoli kak odbor, ki bode obravnaval in razsojal narodne pravde, in sicer za vsak deželni jezik en poseben odbor? Tako bo narodne pravde in reči za Nemce sodil nemški odbor, za Slovence slovenski odbor in za Talijane talijanski odbor. Ali ne bode tako več zaupanja in zadovoljnosti? Ravno taki narodni odbori bi se pa tudi volili pri skupinskem zboru — če in kedar ga dobimo, — za skupne narodne naprave, stavimo za vse Nemce notranjeavstrijske skupine nemški skupinski odbor, za Slovence slovenski in za Talijane talijanski. To je res tako pravična in praktična misel, da se ne moreš dosti začuditi, zakaj da so nemški časniki tako strastno razsajali. Pa, akoravno je ta naprava vsa pravična in praktična, ne bo je nikoli treba, če nemški sosede naši jasno in dosledno izrečejo in od vlade z nami vred tirjajo, naj se Slovincem v šoli, uradu in cerkvi popolna pravica godi in če po teh svojih besedah tudi sami delajo v deželnih zborih, kteri so nam pred durmi.

Za tiste dežele pa, po kterih prebivajo zraven Slovencev še drugi narodi, priporoča naš program tudi to, naj se volitveni okraji napravijo po narodnostih. Po zdanji postavi so ti okraji strašno obširni tako, da imajo volilni možje do kraja, kjer se voli, celi dan hoda. Ni se torej čuditi, da jih veliko izostaja. Dalje se volilni možje ne poznajo, ne morejo se pogovarjati, kot Slovinci in Nemci se pisano gledajo in kljubujejo; po tem takem so volitve večidel nesrečne. Naj se torej volitveni okraji manjši in, kar se razun kanalske doline na Koroškem prav lahko zgodi, napravijo po narodnostih, in ne volijo kakor dozdej po dva, temuč po enega poslanca.

To je pot, po kterem si mislimo Slovinci zavarovati svojo narodnost in svesti smo si, da vsak, kdor ga hladno kervno in brezstransko ogleduje, mora priznati, da je prav in nikomur ne dela ne sile ne škode.

Avstrijsko cesarstvo.

O najvažnejšem vprašanju, kdo namreč da bode hervaški kancelar, je naenkrate vse potihnilo. Vse je še, kakor je bilo: Mažuranič še ni odstopil, na dijakovskega škofa vlada (žalibože!) nikdar mislila ni, in kakor „Debatte“ piše, je tudi govorica o Zidariču in Pejačeviču prazna. Kaj se pa vendar le mora kam zasukati! Radi tedaj verjamemo, kar „Zukunft“ piše, da kriza še ni pri kraju in da se bo, kakor zdaj vsa znamnja kažejo, težko tako zgodilo, kakor bi mi radi

videli in bi nam k pridu bilo. Madjarski ministri delajo na vso sapo le za veliko Madjarijo in tu radi verjamemo, da do zdaj na Strosmajerja še nič mislili niso, kajti hitro bi druga zapela, ako bi on mogel s svojo veljavno besedo predreti madjarske in centralistične spletke. Ni čuda torej, če po zunanjih novinah, n. pr. „v Kölner-Ztg.“ itd., beremo, da zlasti za grofa Belcredija ni nič kaj prijetno stanje in da že misli na odstop. To nas z žalostjo navdaja, temveč ker smo vse zaupanje vanj stavili in ga še stavimo, z nado, da vendar danes ali jutri pravica zmaga. Zatorej kličemo ministerstvu, ako mu je res mar za porazumljenje in za pravičnost na vse strani, naj se podviza, dokler še ni prepozno! Pomanjkanje in ubožstvo narašča od dne do dne, — kaj bo, če tudi upanje po vodi splava?!

Po „Domobranu“ je škof Strosmajer kancelarju Mažuraniču svetoval, naj se derži, kar najdalje more, da se Madjarjem zaseka pot, ki jo mislijo nastopiti po kancelarjevi zmeni. Dobro bi bilo tako, samo ali je pa tudi Mažuranič še mož za to opravilo?

Kuranda, Smerlingov štabni trompetar, če ni norčav, je pa smešen. Slovenski program mu ne da miru in pokoja. Vsak dan ga s kakim novim primkom pita. Najprej mu je bil priprost, potem aboten, zdaj pa mu je celo smešen, itd. No, če še ne hodi po glavi, pa bo začel kmalo! Lahko bi bil pa tudi on že slišal to, kar je „Naplo“ nemškim liberalcem rekel, da namreč oni ves ta čas niso ne ene politične ideje na dan spravili, ki bi kaj veljala! In to je res.

Nenavadno veliko poslancev se je drugod toti čas poslanstvu odreklo. Ali bi ne bilo pametno, ko bi ta zgled tudi pri nas nekteri posnemati hotli? Govori se, da stopi spet v ministerstvo grof Rechberg kot minister vna njih zadev.

Volivci 9. dunajskega okraja so že imeli 1. shod. Schuselka je v dolgem govoru svoj program razkladal ter krepko in navdušeno povdarjal, da je za Avstrijo le federacij: rešna zvezda, naj vendar niso Nemci vedno tlačitelji in trinogi drugih narodov in da je centralistično časništvo breznačajno in ljudstvu le pesek v oči meče, da nimajo deželni zbori posvetovati se o državopravnih zadevah itd., itd. Ker bo še en shod, vedelo se bo še le potem, ali bo izvoljen, ali ne. Prijatelj ima sicer veliko, pa tudi protivnikov se mu ne manjka, ker je na Dunaju še vse polno Kurandov, Zangov, Bergerjev in kakor se ti „žalostni“ vitezi še imenujejo.

Dežele notranje-avstrijske.

Iz Celovca. (Belcredi in Slovani). Znano je celemu svetu, da se je avstrijan-

hom. Tudi drugod imajo premožni svoja posestva.

Še mi je v spominu iz celovškega trga tista velika lesena prodajavnica blizo kipa ali statue cesarice Terezije, s kazalom, na kterem je stalo zapisano „k Milanskemu mestu“. Bilo je v tej prodajavnici dobiti 100 in 100 vsakoverstnih reči. Najbolj pa so nas mikali cekini in srebernjaki, ki so bili v predalčku pod steklom razstavljeni. Posestnik tiste prodajavnice je rojen Režijan in živi na Štajerskem kot premožen posestnik. Ključ se Longhino. Vino, s kterim nam je krčmar postregel, rekel je, da je štajersko, pa od Štajerca ni bilo sledi; boljši je teknil sir in laški kruh.

Videli smo tedaj, kar je bilo videti, zatorej jo krenemo nazaj; pa voznja bila je še nevarna po sternih klancih navzdol. Zavirali smo zadnji kolési z čvrstim drogom, kterega smo vtaknili skozi kolési ali potem ni bilo več na vozu ostati, — duše bi bile nam zletele. Konja sta se še v Resiuti narknila, mi pa najedli, potem jo pa v skoku nahnemo nazaj proti Koroškemu. O mraku že smo bili na Pontablu in še tisti večer doma.

Listi iz Prage.

(Popotne misli. Svečanosti 20. oktobru na čast).

(Konec.)

Zdaj stojimo pred začasnim mostom, ki je z zelenjem in lepotijami ves zakrit. Spredaj se širi velikansk slavolok s češkim iz belomodro-rudečih cvetic sestavljenim napisom: „Zdar Buh!“ Ravno take so bile tudi črke F. J., t. j. Franc Jožef, ker se bo novi most po presvitem cesarju in kralju imenoval „Franc-Jožefov most“. Straža in društva so ostala takraj mostu, kardinal, mestno starešinstvo in drugi velikaši pa se podajo v lični nalašč za to npravljene šotor, kjer podpišejo spominico, ki so jo vložili v vkladni kamen. Pisana pa je ta spominica češki in nemški in obsega kratko zgodovino bodočega mosta in letnico, ime kraljevo, ime državnega ministra, najvišega deželnega glavarja, kardinala praškega, vojnega poveljnika, policijskega vodja, župana, in njegovega namestnika. Imenitne so končne besede, ki se tako le glase: „V dan slavnega spomina podeljenja cesarske ustavne diplome l. 1860, te upapolne boljše prihodnosti narodov av-

strijskih, t. j. 20. dan meseca oktobra, bil je vkladni kamen tega mostu položen“.

Ta spominica se je z navadnimi denarji in drugimi rečmi vložila v plehasto skrinjico, ki so jo deli potem v kamnito dobljino, na katero so po blagoslovu položila 4 praznično oblečena dekleta blagoslovljeni kamen.

Ko je bil kamen zazidan in tako ta slovesnost končana in je ljubljeni kardinal stopal v voz, doneli so mu stoterni „at žije“ in „slava“— klici iz ust zbrane množice, ktere se je po „Nar. listih“ udeleževalo svečanosti okoli 60 tisoč.

Kardinal se je odpeljal, zbrana množica se pa poda na drugi kraj, kjer je namestni vladika Krejči blagoslovil vkladni kamen mestni plinarni. Dozdaj dela Pražanom zasebno družstvo plin; ali rajni župan, Pražanom nepozabljivi Pštros, spoznavši dobiček take mestne naprave, ni si dal miru, dokler ni sprožil te reči, ki je dospela zdaj tako deleč, da ima že postavljen ogelni kamen in bo brez dvoma kmalo stopila v življenje.

Popoldne ob 4. je bil v mestni hiši slovesen obed. Mesto mnogih lepih in pomenljivih napitnic omenim le to, da se je državni minister grof Belcredi telegrafično zahvalil

skim Slovanom težek kamen odvalil od serca, ko je padel Schmerling in njegova sistema. Ves slavjanski svet je veselo in zaupljivo pozdravil novo ministerstvo, stal je verno in zvesto novemu ministerstvu na strani, in mu še stoji. Od vseh strani so letele ostre pišice na federaliste, da to aristokratsko ministerstvo podpira; prenašali so federalisti grenke in sramotne besede zavoljo tega. Vendar niso se dali premotiti nikomur, zapuili so Belcrediju! Priča temu so vsi federalistični časniki, priča so svečanosti in zdravice temu gospodu na čast. Pa kar se godi sedanje dni, podkopuje nam zaupanje tudi na tega ministra; zdi se nam, da je za Madjare in madjarone premehek in prepočasen. Kar nas je že koj s perva strašilo, bilo je to, da je postavil ali vsaj dovolil starega Hallerja za predstojnika dvorske kancelije sedmograške. K temu je še prišel volilni red za sedmograški zbor Madjarjem prav po godu osnovan. Za tim je prišlo to, da so se vsi slovanski in večidel tudi romanski veliki župani na Ogorskem odstavili in njih mesto prevzeli sami prevejeni Madjari in madjaroni. Tudi za to se trohice ni storilo, da bi se Hervatom spolnile najprve želje in Dalmacija se pridružila trojedni kraljevini Dalje se štrina ravno zdaj tako mede, da menda Hervatje pridejo ob svojo dvorsko kancelarijo in da postane tudi trojedina kraljevina le privesek velike Madjarije. In slednjic se tudi v deželah takraj Litave ni zgodilo še ničesar, kar bi naša pobita serca moglo oživiti. Še norca se delajo z nami, ako tirjamo to tudi le po časnikih, kar je Belcredi v svojej okrožnici zapovedal. Tudi to nam nikakor ne gre v glavo, da se c. k. oblastnije in uradnije niso udeleževale svečanosti, ktere so se obhajale 20. oktobru in 20. septembru na slavo in v hvalo.

Prašamo po vsem tem, ali se je čuditi, da naše upanje omahuje in da se nas strah poprijema, da ne hodimo po pravi poti, ktera pelje Avstrijo k sreči in slavi? Kar nas še tolaži, je to, da se je Belcredi vendar menda krepko poganjal za vladika Strossmajerja, naj postane kancelar hervaške dvorske kancelije; — da zmagal ni, to morebiti ni stalo v njegovi moči. To nam je priča in zamnje, da je Belcredi še na pravi poti in da ni še vse zgubljeno; pa vendar bojimo se in tresemo, da bi se kaj ne zgodilo zoper voljo Belcrediju in v nesrečo Avstrije. Naj pa se zgodi, kar koli hoče, resnica pa vendar le ostane, da ministri pridejo in gredo, — narodi pa ostanejo! Spolnila se pa je potem beseda, ktero smo rekli v 58. št. „Slovenca“: „Če ministerstvo ne hodi po poti, ktera pelje avstrijsko državo in vse njene narode in dežele k

sreči, po tem pa pravimo, da je ministerstvo Belcredi — Majláth le prehodno ministerstvo (Uebergangsmisterium)“.

□ **V Celoveu.** (Vpeljevanje. Šola.) V sredo se slovesno vpeljejo novo imenovani korarji v stolni cerkvi v svoje nove službe: visokoč. g. Peter Adam Pihler kot stolni dekan, visokoč. g. Jak. Rebernik kot stolni školašt in visokoč. g. Dr. Janez Wilhelm kot stolni korar. Za naslednike se jim še nič ne ve. Pravijo pa, da bodo mestni kaplani v normalni šoli verstama učili, g. Wilhelm pa da ostane kaj časa učenik katehetike in pedagogike. — Šola pri sv. Jakobu na cesti se bo vendarle ustanovila. Dva premožna farmana sta sklenila privatno šolo skozi 10 let vzdrževati. To je lepo! Še drugod naj bi ju posnemali!

Iz Belkštajna. (Slovensčina in Podkloster). (Konec.) Da se pod Kloštom slovensčina vendar še ni popolno zaterla, čeravno se v šoli že mnogo mnogo let le gola nemščina uči, čeravno je gg. uradnikom že od nekaj le nemščina bila draga, imamo zahvaliti le č. gg. duhovnikom. Previdnost božja je postavila tu sem župnika, preč. g. Jak. Sivica, ki je vnet za slavo naše mile matere, in njemu na strani so stali verli rodoljubni kaplani, kakor na pr. gg. Pavel Milar, Luka Vavtižar, zdaj pa Janez Podlipnik. Ovi duhovniki, spoznavši, da se narod najnaravniji in vspešnji v svojem domačem jeziku izobražuje, so vsaj v cerkev ptujemu jeziku pot zabranili. Nemško se v cerkvi le kakih 7 ali 8krat pridiguje, da se tako tudi terdim Nemcem, kterih je med 1284 farmani menda kakih 20—30, vstreže; keršanski nauk pa se v cerkvi vedno le slovenski razlaga. Nekterim se ta reč malo prenapeta zdi; ali mi vemo pobožno slovensko ljudstvo od tiste trope odločiti, ki se napaja s tistim puhlim nemškim liberalizmom, in tudi spoznamo, kaj je prav in koristno. Rodoljubni duhovniki so vpeljali tudi slovensko petje, ki se zdaj pri prvi sv. maši in po podružnicah čuje; pri drugi sv. maši pa se še nemško poje. Tako moremo reči, da ima mati Slava, pod Kloštom le v cerkvi in pri č. gg. duhovnikih zavetje. Tudi v šoli so č. g. Sivica začeli slov. otročiče keršanski nauk — kakor je prav! — slovensko učiti, in gg. kaplani so jih v tem veselo posnemali. Od prejšnjega kaplana, g. Vavtižarja, sem slišal lep čin. Nakupil je slov. katekizme in jih med šolarčke razdelil, in ker nobeden slovenski brati ni znal, privadil je on nekatere tudi slov. branja. Slava g. Vavtižarju za njegov trud! Mi pa spregovorimo tu resno besedo, naj se Slovenci vendar enkrat na svoji zemlji za domačine spoznajo, naj se šola pod Kloštom tako vredi,

da se bodo slov. otročiči po naravni poti v materinskem jeziku podučevali! Krog in krog se zbuja narodna zavest. Misel o narodnosti, njeni važnosti, nalogi in pravici je prešinila svet. Tiru časa se v prihodnje tudi Podklosterjani ne bodo mogli ustaviti; zatorej naj stopijo urno naprej — v kolo izbuje nega, krepko živečega naroda — in naj se odrečejo publi, umirajoči tropi! Naj ne poslušajo verno tistih goljufnih prerokov, ki bledejo od „velike Nemčije“, ktere brodovi bi stali v jadranskem (!) in severnem morju! Avstrija bit' če, ako le če, vekomaj, in Slovenci bodo vedno staroslavni hiši hababurški zvesti ostali! Naj si nemški profesorji s Smerlingom vred le glave belijo z vprašanjem: Kdo bode prvi nemški cesar? ktero jim je že pri znanej vseučelišne petstoletnici na Dunaju možgane mučilo! — Pri družbi sv. Mohora je iz podklosterske fare samo poprejšnji kaplan, sedanji župnik v Čačah, g. Vavtižar, vpisan. Saj ne more drugači biti, ker ljudje ne znajo slovenski brati. — Kako pa je z okrajnim uradom? Okraj podklosterski šteje nekaj čez 7.200 duš, med kterimi je le mala peščica Nemcev — kaplja „špiritusa“ med bokalom vode! Okrajni predstojnik je Slovenec po rodu in izurjen uradnik. Z ljudmi, kterim nemščina ni dosti gladka, še prav rad slovensko govori. Kaj pa o slovenskem uradovanju misli, pokaže naj ta le dogodbica. V 1862. letu spiše sloveči slov. jezikoslovec, č. g. Matija Majar, siromašno spričo v slov. jeziku, in župan jo tudi v tem jeziku poterdil. „Veste kaj“, pravi potem enkrat g. okr. predstojnik županu zarad ove spriče, „veste kaj, ostanimo pri starem.“ Temu pa ni taka! Ostati pri starem, pravi se pri nas, Slovence voditi rakovo pot, jih pustiti še vedno v mraku tavati; pravi se, Slovence nikar ne za vredne spoznati, da bi vživali enake dobrote, kakor drugi narodi, drugi ljudje; pravi se, gospodarja v lastni hiši za duri postavljati, ptujce pa za polno mizo posaditi! Naše geslo nikar ne sme biti: Ostanimo pri starem, temoč: Krepko naprej po naravni narodni poti! Vsakemu svojej! — Mi dobro vemo, kaj je stara navada, in da se težko kaj na vrat na nos storiti da; ali to pa tirjamo, in po postavah in pameti tirjati smemo, da naj ces. uradniki slov. dopise ravno tako brez mermranja in z veseljem sprejemajo, kakor nemške, in dočakujemo, da uradi Belcreditove okrožnice ne bodo pozabili! Presviti naš cesar in gospod se je našega jezika učil in ga razumi, slavna ministerstva rešujejo slovenske vloge v slovenskem jeziku; kaj neki bi po tem takem od okrajnih uradov, ki so v neposredni zvezi z ljudstvom, tega pričakovati ne smeli? — To sem govoril v obče od vseh okr. uradov na slo-

za hvalo in slavo, ki se mu je izrekla kot podporniku omenjenih novih naprav, in ravno tako tudi cesar Ferdinand Dobrotljivi.

A s tem slovesnost še ni bila pri kraju. Zvečer namreč je bila še zabavna vožnja po Veltavi, kjer je prepeval „Hlahol“ in čarobno obseval umetni ogenj v bistrich valovih sinje Veltave.

Tudi v jutro 20. oktobra so hodile glasbe, veselo budé po mestu, in ob 10. je bila v Tinskej cerkvi velika sv. maša, ki jo je pel namestni vladika. Razun glavarjev glavnega mesta češke zemlje bilo je tudi v cerkvi vse polno vernega ljudstva. Pred cerkvijo pa je bila razpostavljena častna mestna straža in zvečer je bilo mesto od 6. — 9. ure razsvitljeno. Ze teden poprej je bil brati po očitnih krajih razglas mestnega starešinstva na rudečih listih, kakor „Pragerca“, vse hvalevredna vrstnica naše „Laibacherice“, zabavljivo omenja in vščipljivo pristavlja, da je to zategadel, da ljudi bolj v oči bode, ker so se sicer dajali razglasi na belem papirju. Na rudečih listih torej je naznanjal mestni odbor, da je v seji 25. septembra sklenil, v spomin ustavni diplomi, podeljeni 20. oktobra l. 1860, in na čast cesarskemu razglasu 20. sept. slovesno obhajati z veliko

mašo in večerno razsvetlavo, in da bodo v ta namen mestna pohišta od 6. — 9. ure razsvetljena. Ob enem je povabil tudi druge mestnjane, naj bi osvetili svoja pohišta. Akoravno so si nemški časniki vse žile napenjali, da bi ljudi od osvetljave odvrnili, ali pa, kakor da bi bili s prerokim duhom napolnjeni trdili, da se godi to le zato, da bo narodni stranki lože mogoče, znašati se nad protivno stranko in okna pobijati, bilo je vendar mesto sploh vse krasno razsvetljeno, in akoravno je bilo toliko ljudi na ulicah, da dostikrat ni bilo moč ne naprej ne nazaj vendar nisem ne zapazil ne slišal od najmanjšega nereda. Pokazal je češki narod, da se zaveda ustavnega življenja, pokazal pa tudi, da nosi v srečju svojem gorečo ljubezen do domovine in zvesto udanost proti svojemu kralju. Res ginljivo je bilo videti, kako je revež, ki ne vstrpi večih stroškov, razsvetlil svoje oknice z drobno svečico in narezljanim papirjem!

Mnogo lepih reči je bilo videti ta večer po mestu, n. pr. vsakoršne napise: „Slava kralji! Slava vlasti!“ (domovini), „ravnost a svornost“, „v vseh nem stejne pravo“ (enake pravice, enaka bremena), „slava diplomam“ itd. Izmed mnogo mnogo krasnih slik in grbov

omenim le dva večja, ki sta bila meni in še marsikomu posebno všeč. 1.) Bila so tri okna zaporedoma s transparenti ali presvetnimi obrazi. Na prvem je bila kraljevska krona s podpisom „mir“, na drugem pa češki lev s podpisom „laska“ (ljubezen) in na tretjem avstrijski orel s podpisom „svornost“ (edinost). 2.) Zopet troje oken zapored s presvetnimi obrazi. Na prvem je bilo naslikano utrinjalo in zapisano „20. zárij“ (september), na drugem je stala visoka sveča ravno kar ugasnjena, tako da se je še debelo kadila, dim pa se je zviljal v številko „26.“ in na tretjem je bilo naslikano, kako ravno solnce prisveti izza Višegrada. V solncu pa je bila številka „20.“ t. j. oktober.

V gledišču se je igrala opera „Templari na Moravě“, ki jo je izdelal češki pisatelj g. Sebor.

Tako, dragi Slovenci! smo praznovali v Pragi 20. oktobra. Slava Pražanom! Živili Slovani!

venski zemlji. Pri okr. uradu pod Kloštrom je sedaj 5 uradnikov (2 davkarijska tudi prišteta), med njimi so 3 Slovenci, katerim bi gotovo Janežič-eva slovnica ne delala preveč sivih las! Ker so umni gospodje, no — znabiti, da bodem od njih kmalo kaj veselega slovenskemu svetu naznaniti mogel. Bog hotel!

Tako sem te, dragi čitatelj! spremljal po vseh slov. krajih beljaške dekanije. Marsiktero narodno cvetlico sva našla, pa naletela sva večkrat tudi na ternje. V obče pa morem reči, da se tu okrog narodna zavest čedalje bolj zbuja, in zatorej s Praprotnikom preserčno molim:

O sijaj, sijaj, solnce milo,
Na ljube domovine krilo!
Obličje jasni ji temno,
In krasi s cvetjem jo ljubó!

Ferd. Vígele.

Iz Tmínsklega. 25. oktobra. (Politični program. Beneški Slovenci. Tmínsko-cerkljanska cesta.) Tudi mi Slovenci v goriškem okrogu smo v obče zadovoljni s političnim programom, ki so ga osnovali slovenski domoljubje pri shodu mariborskem. Tudi zoper to, da se krajnski vojvodini povrne zemeljna celota, ne moremo kaj ugovarjati, posebno ker je ta zahteva oprta na trdno historično podlago. Le eno nas najbolj skrbi, da se poprašujemo sami sebe: Kaj bo pa z nami, majhnim odrezkom slovenskim? Kdo je v večji nevarnosti, vtopiti se v dereči reki italijanizma, kakor ravno mi v goriškem okrogu živeči Slovenci? Koliko sto in sto bratov naše krvi je ta reka že sabo potegnila in koliko drugih v prihodnje še potegne, ako se ji ne napravi trden neprelomljiv jez. — Bi li ne bilo boljši, da bi nas kranjska celota scelila kakor razcepila? Če gresta Istrija in Kras v Ljubljano, zakaj bi ne šla tudi slovenska Gorica, saj naši deželni poslanci nam menda ne bodo zavolj tega nič več „rajtali“? — Vem sicer, da iz zgodovinskih ozirov ne moremo tega zahtevati, ali narodski razlogi so taki, da skorej vse druge prevažijo. Naj premislijo naši in kranjski domoljubje dobro to zadevo in potem naj povejo vsak svoje mnenje. Previdnosti pa je vsakakor v tej reči zelo potreba! —

Preden pa o tem popolnoma končam, ne morem, da bi v spomin ne vzel Slovencev, izmed vseh Slovencev najbolj pozabljenih, najbolj zapuščenih, ki že na pol tičijo v žrelu neprijaznega italijanizma, in ti so, kakor je naznanil že 81. list „Slovenca“, nesrečni beneški Slovenci, katerih štejejo nad 30.000 duš. Druge Slovence večidel vsaj duhovščina brani, da se ne potujčujejo, te pa ravno ona — skorej bi rekla — najbolj tuji. Treba tedaj, da za te nesrečnike v narodnem oziru ves domoljubni slovenski svet svoj krepki glas povzdigne!

Če se mi tudi ne verjame, terdim pa vendar, da so nam Slovencem Lahli še dosti bolj nevarni prijatli kot Nemci. Ti nam vsaj odkrito povejo, kaj z nami mislijo, uni se nam pa, vsaj tako se mi dozdeva, včasih le na videz dobričkajo, da bi nas potem ložej vlovili. Slovenci radi ostanemo do konca sveta prijazni sosedje Lahom in Nemcem, — požreti se pa ne damo ne tem ne unim, vekomaj ne!

Tmínsko-cerkljanska cesta, o kateri je bilo že v „Novicah“ mnogo pisanja, zdeluje se pridno naprej do Grahovske meje. Te dni jo je bil prišel ogledovat namestniški svetovavec g. Jettmar iz Tersta. Po naših mislih bi bilo komisijonalnega ogledovanja pri tej cesti že zadosti! Le denarja, le denarja da bi imeli — ali snedle so nam ga nekaj komisije, nekaj pa so ga nevedni in milovanja vredni nasprotniki te ceste za trapaste vloge, rekurze in, kakor se temu še pravi, potrosili, — pa bi cesta bila kmali v redu!

Ako bi bili imeli ta le leta še na Grahovem tako skrbnega, previdnega in za občinski blagor vnetega župana, kakor ga imamo zdaj spet v Tminu, vozili bi se dan-

današnji že skorej lahko v kočiji na Kranjsko. Čudno, da ljudje tako težko pregledajo, kaj je njim v korist! Sramoto pa in škodo celemu našemu okraju dela mož, ki že četrto leto sedi na županskem stolu, in se z vsemi štirimi brani, da ne bi cesta do njegove stolne vasi, do Grahovega, ali pa še celo mimo segla. On je sicer prav pravična, poštena, vestna, pa samo malo priprosta dušica, in zavolj tega mu tudi dosti ne zamerimo, da se ceste tako zelo brani. Boji se namreč, da bi komu kacega koščeka zemlje ne vzela, in da bi se kdo cesto delaje čež njega ne pritožil, ali ga celo zaklel. Tega mu pa menda še nobeden ni prav dopovedal, koliko dobička bi on jim s cesto naklonil, koliko bi mu njih iz srca hvaležnih bilo za to prekoristno delo, ko bi ga pripomogel izveršiti! On ne ve še tega, da, če ga ljudje (se ve da zarobljeni) zdaj ne kolnejo, dokler zapoveduje, ga bodo pa pčtem kleli, kadar nič več ukazoval ne bo. Mi mu zdaj to odkrito tokujemo in smo prepričani, da se bo tako zgodilo. Kdor bo živel, videl bo ali pa slišal.

Pa kaj, kakor sem rekel, ta možiček dela vse to iz dobrega namena in kar se previdnosti, poštenosti in vestnosti tiče, moramo mu vso hvalo dajati. Le nekemu drugemu, ki je njegov največi pa nepoklicani svetovavec, in ktereга beseda pri tem županu, ne lažemo, če rečemo — vse velja, ne moremo, da bi ne izrekli v tej zadevi očitne graje, dasiravno ga v vseh drugih zadevah spoštujemo kot vse časti vrednega možaka.

Ne moremo verjeti, da bi ta županov minister ne prevedel, kako važnost da ima ta cesta za prabivavce tmínske in grahovske županije posebej in za celo tmínsko deželico sploh. Ni nam pa dano vedeti, kaj ima kdo v srcu skritega, ali kaže se ravno tako, kakor da bi ta mož imel skriven dogovor z nasprotniki našimi v Cerknem?! —

Tako mislim, da sem za zdaj dosti rekel; če sem bil v besedah kterikrat preoster, prosim za zamero tiste, ktere to zadeva, ako se jim ne zdi, da so še večje graje vredni, kakor sem jim jo jaz izrekel.

V Gradcu. D. K. *) (Slovenija. Vesela novica.) Veselo novico imam vsem Slovincem naznaniti. Cesar so domoljubi preserčno želeli, kar je v nemškem Gradcu tolikanj velika potreba, — zgodilo se je! Napravili so po velikem prizadevanju tukaj bivajoči slovenski dijaki viših šol slovensko društvo, kteremu so dali lepo in pomenljivo ime: „Slovenija“, in mu je namen, skerbeti in delati za narodno izobraženje. Ta blagi namen pa se bode najbolje izverševal z branjem slovenskih in drugih za pravice slovenskega naroda se potezajočih časnikov, z vajo v slovenskem petju, s slovensko pisavo in govorom. — Nadjamo se, da bo dober vspeh in da bodo slovenski dijaki, spoznavši potrebe sedanjega časa zmirej krepko in stanovitno stali k temu društvu in tako svetu pokazali, da se zavedajo tudi graški Slovenci svojih narodnih pravic in da nikakor neočajo za drugimi zaostajati, kar bi tudi bilo gotovo velika sramota. Na Dunaju imajo „slovensko Besedo“, v Pragi „čtenaški spolek“, kjer se oživlja in goji narodni duh, — dajmo, graški Slovenci! da se tudi naša „Slovenija“ vedno bolj in bolj razvija, nam in narodu slovenskemu na korist in blagor!

Ptuje dežele.

„Nordd. Allg. Ztg.“, pruski polvladni list, se je poslednji čas tudi z našimi avstrijskimi zadevami zanimati začel. To je res kaj lepo od Bismarka, da se v svoji velikosti in sreči tudi nas spominja! V svojem prvem sestavku o dunajskem nemškem časništvu pravi, da se ono preveč z nemškimi zadevami peča in s tem, kako naj bi Av-

strija več upljiva na Nemškem dobila, v drugem pa dokazuje, da je Avstrija čisto slovanska in da nima nobene druge, nego čisto slovanske bodočnosti! O tem piše pa na dalje tako le: „Kedar se Slovani zavedó in prepričajo, da so le oni, ki imajo največo veljavo v Avstriji in da so s svojo silovito močjo tudi njen naravni centralizajoči živelj, onda še le začnjo izverševati se poslanstvo ali poklic Avstrije, ki jej ga je zgodovina namenila. Prestalo bode vsako nenaravno nagibanje k zapadu, k Talijanski in Nemški, a tako bode tudi spolnila svojo nalogo, to je, da iztok Donave dobi na mesto srednje Evrope. Dunajske vlade ne bode potem v njenem delovanju nič več motilo ogersko vprašanje, ker vsi Slovani avstrijski nasprotujejo iz lastnega svojega nagona madjarskim presiljenim tirjavam, niti je bode naukarska politika nemških mestnjakov slabila, kakor hitro Slovani enih misli zakličejo: Mi smo si sami dosti, pa ravno zato je moramo po tistej poti mahiniti, ktera se nam za našo korist najbolja in najpripravniša zdi.“ — Mi pa pristavimo tem versticam to opombico tukaj, da Bismarkov organ ne govori tako iz ljubezni do Slovanov, nego on hoče stem Avstrijo nekako proti izhodu zavolj tega zavrniti, da bi Pruska potem v Nemški delala, kar bi hotla. Sicer pa se mi Slovani berlinskemu politikarju za njegov svet zahvaljujemo: Mi ne hrepenimo po nobenem gospostvu in nadvladi nad drugimi, mi le hočemo, da je Avstrija ravnopravna in vsem narodom pravična. Pruska naj gleda, da bode doma, kjer ima brez dvojbe dosti pospraviti, vse čedno in da poznanskim Poljakom da, kar jim po pravici gre, da se jej dalje ne poreče: Medice, cura te ipsum!

Razne novice.

* V Metliki se je 15. t. m. slovesno odperla slov. čitavnica z govorom, petjem, deklamovanjem in osmelico. Slava Metličanom!

* Tergatev na Hervaškem, piše „Gosp. List“, je bila o sv. Lukežu povsod dovršena. Pridelali so prav zlahkne kapljice, zlasti tisti, ki so pozneje brali. Vendar ga je polovica ali še celo tretjina manj, kot lansko leto. Cena se ve da bo vinu letos tudi viša, nego je bila lani.

* V Ljutomerski okolici na Štajerskem je tudi vino, kar ga je, dobro. Velika stiska pa je za žito za sejanje. Hrastje je doneslo obilo želoda. Ozimine ni bilo nič, letni pridelki pa so nekaj boljši.

* Visokoč g. Matija Jurinac, župnik v Moščenicah v Istri, deželni poslanec in vnet slovenski domoljub, imenovan je častni korar stolne cerkve v Terstu. Slava mu!

* Ljubljansko mesto je kupilo bližnji grad „Tivoli“ za 72.000 gld. 22.000 gld. plača koj, 50.000 gld. pa v 5 rókih po 10.000 gld. Ljublj. knezoškof je mestu v ta namen daroval 1.000 gld.

Loterija.

Gradec: 31 73 22 57 21.
Prihodnje srečkanje je 11. novembra 1865.

Dunajska borsa 31. oktobra 1865.

Bankine akcije	773
Kreditne „	162.10
1860 derž. posoj.	85.25
London	107.30
Novi zlati	5.23
Srebro	106.50

Prošnja.

Vse „katekizme“ sem razposlal čitavnicam, knjigarjem in rodoljubom. Kdor ni še vseh prodal, ali kar si jih razprodati ne upa, tega lepo prosim, naj jih na moje stroške meni v Celovec nazaj pošlje. Poprašujejo po njih, pa nimam nobenega več.

Andr. Einšpieler.

*) Cesar ste prosili, dobite koj.

Vredn.